

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
Факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної
Кафедра дошкільної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ
6-ГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБАМИ КАЗКИ**

Студентки 2 курсу МДПЛЗ групи
Освітньої програми 012 Дошкільна
освіта.

Спеціальності Дошкільна освіта.

Початкова освіта

Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Ступеня вищої освіти магістра

Шокал Світлани Володимирівни

Науковий керівник Мнишенко К.В.,
старша викладачка, докторка філософії (PhD)

Використання чужих ідей,
результатів і текстів мають
посилання на відповідне
джерело
С. В. Шокал

Розширена шкала

_____ Кількість балів:

_____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____ Л. Є. Перетяга

Члени комісії _____ О. В. Колосова

_____ Н. О. Пахальчук

_____ О. В. Шикиринська

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ.....	6
1.1. Проблема формування основ соціальної компетентності дітей дошкільного віку в психолого-педагогічній літературі.....	6
1.2. Психолого-педагогічні особливості формування основ соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.....	11
1.3. Використання казки як засобу формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.....	14
1.4. Аналіз основних державних документів та освітніх програм закладів дошкільної освіти щодо завдань з формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.....	20
Висновки до 1 розділу.....	24
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКИ.....	27
2.1. Критерії, показники та рівні сформованості соціальної компетентності дітей 6 років.....	27
2.2. Організація констатувального етапу дослідження та його результати.....	36
2.3. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування соціальної.....	73
2.4 Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	84
Висновки до 2 розділу.....	92
ВИСНОВКИ.....	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100
ДОДАТКИ.....	107

ВСТУП

Одним із важливих завдань сучасної дошкільної освіти є розвиток соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Це обумовлено потребою сучасного суспільства в громадянській активності та відповідальній поведінці у повсякденному житті. Соціальна компетентність є показником особистісної зрілості дитини, її вміння взаємодіяти з навколишнім світом та підґрунтям для успішного переходу до шкільного навчання. Значний потенціал у розвитку соціальної компетентності мають активні методи організації освітньої діяльності, які сприяють практичному засвоєнню навичок соціальної взаємодії.

Актуальність формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку підтверджується положеннями нормативно-правових актів, таких як Закон України «Про освіту» (2017), Закон України «Про дошкільну освіту» (2001), Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція 2021), а також освітніми і парціальними програмами розвитку дітей дошкільного віку. Ці документи підкреслюють важливість соціального розвитку як одного з ключових аспектів підготовки дітей до школи та подальшого життя.

Проблема формування соціальної компетентності у дітей дошкільного віку була предметом досліджень багатьох науковців, серед яких А. Богуш, І. Бех, Л. Божович, О. Запорожець, О. Кононко, О. Литвишко, С. Ладивір, Т. Поніманська, С. Сіроштан та інші.

Основну відповідальність за вирішення цього завдання покладено на заклади дошкільної освіти, адже саме в їхньому середовищі відбувається активний розвиток соціально-комунікативної компетентності дитини.

У процесі формування основ соціальної компетентності дітей 6 років необхідно враховувати їхні вікові, фізіологічні та психологічні особливості. Особливу увагу слід приділяти вибору найбільш ефективних методів та засобів впливу, серед яких важливе місце займає використання казки як інструменту для розвитку соціальних навичок і формування моральних цінностей у дошкільників.

У роботах науковців, таких як Н. Гавриш, А. Богуш, Г. Беленька, В. Бойко, О. Бріцина, Л. Кіліченко, А. Карнаухова, Т. Науменко, А. Просенюк, О. Потебня та інших, висвітлено великий потенціал казки як інструменту виховання.

Казка і фольклор відіграють важливу роль у формуванні ставлення дошкільника до навколишньої дійсності, допомагають розрізнати позитивні й негативні явища, містять моделі поведінки, демонструють ситуації морального вибору і сприяють набуттю первинного соціального досвіду. Однак, незважаючи на значний вплив усної народної творчості, зокрема казки, на виховання та соціалізацію дітей, аспект формування основ соціальної компетентності дошкільників засобами казки залишається недостатньо дослідженим.

На практиці педагоги сучасних закладів дошкільної освіти активно шукають ефективні форми і методи роботи, які б сприяли розвитку соціальної компетентності дітей. Проте і теоретичні, і практичні аспекти цієї проблеми потребують подальшого глибокого вивчення та узагальнення.

Об'єкт дослідження: процес розвитку соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: особливості формування основ соціальної компетентності у дітей віком 6 років засобами казки.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати процес розвитку соціальної компетентності у дітей віком 6 років за допомогою казки та створити збірку казок для практичного використання.

Гіпотеза дослідження: Формування основ соціальної компетентності дітей 6-го року життя може бути ефективно реалізоване через інтеграцію казки в освітній процес, оскільки казки мають потужний вплив на розвиток соціальних навичок, моральних цінностей і здатність до співпраці, що сприяє розвитку емоційної інтелігентності, навичок комунікації та взаємодії з оточенням.

Згідно з цією гіпотезою, вивчення казок і їх активне обговорення в групі дозволяє дітям 6-го року життя усвідомлювати важливість соціальних норм, розвивати емпатію, здатність до прийняття рішень у складних ситуаціях та співпрацювати в колективі, що є основними складовими соціальної компетентності.

Завдання дослідження:

1. Провести аналіз теоретичних основ формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку через використання казок.

2. Обґрунтувати педагогічний потенціал казки як засобу формування основ соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

3. Визначити критерії та рівні сформованості соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку у теорії та практиці дошкільної освіти.

4. Обґрунтувати педагогічні умови і методика формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку через використання казок.

5. Розробити, експериментально апробувати і дослідним шляхом перевірити ефективність системи роботи з формування у старших дошкільників соціальної компетентності засобами казки.

Методи дослідження:

Для досягнення мети дослідження було застосовано теоретичні методи, зокрема: аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, порівняння, класифікацію, систематизацію та узагальнення. Це дозволило:

- дослідити рівень розробленості проблеми формування соціальної компетентності у дітей;
- уточнити зміст, структуру та специфіку формування соціальної компетентності у дошкільників віком 6 років;
- виявити актуальний стан та визначити проблеми у процесі розвитку основ соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження:

- Вперше виявлено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови використання казок як ефективного засобу для формування основ соціальної компетентності у дітей 6-го року життя.
- Уточнено сутність поняття «соціальна компетентність»
- Визначено критерії соціальної компетентності дітей 6-го року життя.
- Розширено концепцію педагогічного впливу казки на соціальний розвиток дитини.
- Виявлено ефективність казкових сюжетів у розвитку соціальних навичок дітей.
- Поглиблено поняття соціальної активності дітей через казкові образи

Практичне значення дослідження: Дослідження надає конкретні рекомендації щодо використання казок у формуванні таких соціальних навичок, як емпатія, співпраця, здатність до розв'язання конфліктів, усвідомлення соціальних ролей і правил поведінки. Педагоги можуть використовувати казки як інструмент для стимулювання дітей до обговорення моральних проблем, розвитку вміння розуміти почуття інших та робити етичні висновки.

Розроблено практичні поради для вихователів щодо вибору казок, що мають високу соціальну та моральну цінність, а також методи роботи з дітьми для формування соціальних компетенцій, таких як здатність до співпраці, взаємопідтримки, поваги до інших. Включення батьків у процес соціального виховання через обговорення казок вдома дозволяє створити єдину освітню середу для розвитку дітей.

Дослідження підкреслює важливість систематичного використання казок у навчально-виховному процесі для послідовного розвитку соціальної компетентності дітей. Впровадження казок як частини щоденної педагогічної практики допоможе забезпечити комплексний розвиток дітей через творчі, інтерактивні та соціально спрямовані методи навчання.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні теоретичні положення і висновки магістерського дослідження обговорювалися і позитивно оцінені на Всеукраїнських науково-практичних конференціях. Результати експериментально-наукового дослідження відображені у опублікованих 2 статтях:

1. Шокал С. Особливості використання казки у формуванні соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної і початкової освіти*: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (наукове електронне видання). Вінниця: ВДПУ, 2024. С. 411-414.
2. Шокал С. Особливості використання казки у формуванні соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Всеукраїнська науково-практичної конференції з міжнародною участю Актуальні проблеми*

мистецької підготовки майбутнього вчителя. (X школа методичного досвіду). 21-22 листопада 2024 р. Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського. м. Вінниця: ВДПУ, 2024. С. 253-257.

Експериментальна база кваліфікаційного дослідження. Дослідження проводилося на базі старших груп КЗ «ДНЗ № 7 «Подільночка» ВМР». У ньому взяли участь 64 дітей старшого дошкільного віку, 64 батьків, 12 вихователі та педагоги закладу дошкільної освіти.

Структура та обсяг роботи зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, який налічує 92 найменувань, додатки. Обсяг роботи – 94 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

У дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано практичне вирішення питання формування основ соціальної компетентності дітей 6 років через використання казки в освітньому процесі дошкільних закладів. Це реалізовано шляхом обґрунтування та експериментальної перевірки відповідних педагогічних умов. Результати проведеного теоретичного та експериментального дослідження підтвердили досягнення поставленої мети, виконання завдань і стали основою для таких висновків:

1. У результаті аналізу психологічних, педагогічних та соціально-педагогічних джерел уточнено поняття «соціальна компетентність дітей 6 років». Це поняття розглядається як інтегративна якість особистості, яка охоплює знання про соціальні явища, елементарні соціально-моральні норми міжособистісної взаємодії, а також уміння орієнтуватися у поведінкових моделях, прийнятних у соціальному середовищі, при цьому демонструючи емоційно-позитивне ставлення до соціально-моральних цінностей. Поняття «формування основ соціальної компетентності дітей 6 років засобами казки» трактується як організований процес соціального розвитку дитини, що передбачає використання освітнього потенціалу казки. Це передбачає засвоєння знань про соціальні явища, норми міжособистісної поведінки, формування позитивного ставлення до моральних цінностей та їх дотримання у спілкуванні та поведінці дитини.

2. Визначено значущість казки як ефективного інструменту для формування основ соціальної компетентності дітей 6 років у закладах дошкільної освіти. Це обумовлено особливостями сприйняття казок дітьми, їхньою зацікавленістю, а також різноманіттям методів роботи з використанням казкового матеріалу. Підтверджено, що казка має вагомий соціалізаційний та виховний вплив, оскільки в доступній для дитини формі відображає реалії життя. Це дає змогу вихованцям виступати активними учасниками процесу соціалізації.

Кожна казка несе в собі соціальний зміст, демонструючи моделі поведінки, ситуації морального вибору, що сприяють формуванню у дітей дошкільного віку

уявлень про навколишній соціальний світ. Завдяки казці діти знайомляться з людьми, які їх оточують, вчаться усвідомлювати своє місце в суспільстві, засвоюють соціально-моральні цінності та норми, отримують досвід соціальних взаємин, навчаються відстоювати власну позицію, засвоюють основи правил поведінки, спілкування та співіснування в соціумі. Крім того, казка надає дітям готові зразки для вирішення життєвих ситуацій у дитячому колективі та соціальному середовищі, створюючи основу для формування їхньої соціальної компетентності.

3. У ході аналізу науково-педагогічних досліджень та відповідно до визначення сутності соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку були виділені основні компоненти: когнітивний, емоційно-комунікативний і поведінково-практичний. Окрім цього, були визначені критерії та відповідні показники, які дозволили охарактеризувати рівні сформованості основ соціальної компетентності у дітей віком 6 років. Зокрема:

- **Соціально-особистісний компонент:** оцінюється за такими показниками, як знання дитини про власне «Я», її уявлення про своє місце у системі людської діяльності (в сім'ї, колективі однолітків, соціально-комунікативному середовищі та різних видах діяльності), а також розуміння елементарних соціально-моральних норм міжособистісних взаємин.

- **Соціально-комунікативний компонент:** включає здатність дитини дотримуватися норм міжособистісного спілкування, самостійно встановлювати та підтримувати партнерські, ділові та особисті контакти, узгоджувати свою поведінку з іншими, допомагати оточуючим, обирати відповідні способи комунікації в різних життєвих ситуаціях та демонструвати знання правил поведінки в конфліктних ситуаціях.

- **Соціально-вчинковий компонент:** оцінюється за вмінням дитини ідентифікувати моральні еталони та вчинки, представлені у характеристиках героїв казок, співвідносити їх із власними, висловлювати особисту думку, проявляти інтерес до літературних творів, формулювати

власне ставлення до вчинків і поведінки героїв, давати їм моральну оцінку, а також діяти згідно із соціально-моральними нормами в різних ситуаціях.

На основі цих критеріїв і показників були визначені три рівні сформованості соціальної компетентності дітей 6 років: високий, середній та низький.

Аналіз результатів констатувального експерименту показав, що більшість дітей як у експериментальних, так і в контрольних групах демонстрували низький рівень сформованості основ соціальної компетентності. Це підкреслило необхідність розробки педагогічних умов для покращення процесу формування соціальної компетентності дітей 6 років через використання казки.

4. Теоретично обґрунтовано та експериментально підтверджено такі педагогічні умови, які сприяють формуванню основ соціальної компетентності дітей 6 років засобами казки в дошкільних закладах освіти:

- створення сприятливого соціокультурного середовища, яке через казку стимулює соціально-комунікативні потреби дітей і сприяє формуванню основ їхньої соціальної компетентності;
- розширення уявлень дітей про соціальне середовище та взаємини між людьми за допомогою аналізу поведінки казкових героїв;
- забезпечення партнерської взаємодії між дорослими і дітьми у процесі соціокультурної діяльності, побудованої на принципах послідовності, поступовості та систематичності.

Узагальнення результатів сформованості основ соціальної компетентності дітей 6 років засобами казки демонструє позитивну динаміку. Зокрема, кількість дітей із достатнім рівнем соціальної компетентності в експериментальній групі зросла на 13,7 %, у контрольній групі – на 2,1 %. Задовільний рівень у експериментальній групі збільшився на 4,5 %, у контрольній – на 0,6 %. Низький рівень зменшився на 19,0 % у експериментальній групі та на 4,7 % у контрольній групі.

Порівняння рівнів сформованості основ соціальної компетентності дітей за соціально-особистісним, соціально-комунікативним та соціально-вчинковим критеріями до і після експерименту підтверджує ефективність розроблених педагогічних умов. Різниця у результатах між контрольними та

експериментальними групами свідчить про успішність впровадження педагогічних умов і виключає ймовірність впливу випадкових факторів.

Проведене дослідження не охоплює всі аспекти проблеми. Подальші наукові розвідки можуть зосередитися на вивченні можливостей використання казки для формування основ соціальної компетентності в різновікових групах дошкільних закладів з урахуванням гендерних особливостей дітей тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзенбарт М. М. Формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Одеса, 2016. 277 с.
2. Арцишевська М. Р. Теоретико-методичні засади інтеграції знань про суспільство у змісті шкільної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ: Інститут педагогіки АПН України, 2000. 20 с.
3. Бех І. Д. Інтеграція як освітня перспектива. *Початкова школа*. 2002. № 5. С. 5–6.
4. Беленька Г. В. Сучасні підходи до питань формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2012. Вип. 5. С. 99–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2012_5_23
5. Бітаєв В. А. Людина і соціокультурне середовище: проблема взаємоадаптації. *Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності*. 2004. С. 81–90.
6. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.
7. Большакова І. О., Пристінська М. С. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи: poradnik НУШ. Київ, 2017. 206 с.
8. Гавриш Н. В. Інтегровані заняття у дитячому садку. Київ: Шкільний світ, 2013. 128 с.
9. Гагаріна Н. Формування соціальної компетентності дітей у розвивальному середовищі. *Дошкільне виховання*. 2008. № 3. С. 10–13.
10. Гончар Н. П. Формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2015. 306 с.
11. Гуменюк О. В. Інтегроване заняття як засіб особистісного розвитку дошкільників. *Інтеграція як освітня стратегія модернізації дошкільної освіти*: зб. наук. пр. / ред. кол.: В. І. Очеретянко (гол.) та ін. Хмельницький:

ХОППО, 2019. С. 49–54.

12. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet> (дата звернення: 24.04.2024).
13. Дитина. Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огневюк; авт. кол.: Г. В. Беленька та ін.; наук. ред. Г. В. Беленька, М. А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
14. Діти і соціум: монографія / за заг. ред. А. М. Богуш. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
15. Зайцева Л. Інтегрований підхід: сутність та можливість впровадження в дошкільній освіті. *Молодь і ринок*. 2011. № 12. С. 55–58.
16. Карнаух Л. Особливості соціалізації дітей дошкільного віку в умовах сучасного соціального середовища. URL: http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/40/vi_snu11.pdf
17. Кіндрат І. Р. Інноваційні аспекти побудови освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі на засадах інтеграції. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp12/kndrat.pdf
18. Кіндрат І. Р. Управління освітнім процесом у дошкільному навчальному закладі на засадах інтеграції: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.06. Луганськ, 2013. 20 с.
19. Кіндрат І. Р. Формування у дошкільників основ світобачення в умовах інтегрованого освітнього процесу. *Науковий вісник Донбасу*. 2012. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvd_2012_2_2.pdf
20. Козловська І. М. Теоретико-методологічні основи інтеграції знань у навчальному процесі: основи дидактичної інтегративної педагогії. *Молодь і ринок*. 2012. № 11 (94). С. 31–35.

21. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільно-му дитинстві): навч. посіб. для вищ. навч. закладів. Київ: Освіта, 1998. 255 с.
22. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. посібник до Базової програми розв. дитини дошк. віку «Я у Світі». Київ: Світич, 2009. 208 с.
23. Котелянець Ю. Підготовка майбутнього вихователя до реалізації інтегрованого підходу в навчанні дітей дошкільного віку. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. Вип. № 4. 2020. С. 192–197.
24. Крутій К. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію? *Дошкільне виховання*. 2018. № 7. С. 2–7.
25. Крутій К. Інноваційна діяльність в сучасному ДНЗ: методичний аспект. *Дошкільне виховання*. 2005. № 5. С. 5–7.
26. Крутій К. Л., Зданевич Л. В. Механізм практичної реалізації створення полікультурного мовленнєвого середовища в закладі дошкільної освіти. *Іноватика у вихованні: зб. наук. пр. / упоряд. О. Б. Петренко*. Рівне:РДГУ, 2018. Т. 1, вип. 7. С. 41–45.
27. Кузьменко В. Соціальна компетентність дошкільнят: особливості, показники та шляхи розвитку. *Дошкільне виховання*. 2001. № 9. С. 12.
28. Курінна С. М. Особливості соціалізації дітей шести-семи років в різних умовах життєдіяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05. Луганськ, 2004. 22 с.
29. Ладивір С. Найближчий соціум: розвиває чи руйнує? *Дошкільне виховання*. 2010. № 6. С. 4–8.
30. Литвишко О. М. Формування основ соціальної компетентності дітей 5–6 років засобами казки в дошкільних навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Переяслав-Хмельницький, 2019. 286 с.
31. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності: навч.-метод. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2012. 106 с.
32. Матвієнко С. І. Фольклор як засіб формування соціального досвіду дитини

- старшого дошкільного віку. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. Ніжин: Вид-во НДУ, 2016. № 2. С. 73–78.
33. Мудрик А. В. Соціальний інтелект та соціальна компетентність. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 3. С. 4–6.
34. Поніманська Т. І. Дитина і соціум. *Дошкільне виховання*. 2004. № 8. С. 4–8.
35. Прищепа Т. І. Соціалізація дошкільників в умовах ЗДО. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 169 с. (серія «Психологія виховання»).
36. Прокоф'єва М. Ю. Інтеграція педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2008. 21 с.
37. Рогальська І. П. Теоретико-методичні засади соціалізації особистості у дошкільному дитинстві: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.05. Луганськ, 2009. 45 с.
38. Сайко Н. О. Особливості соціалізації дітей дошкільного віку в процесі підготовки до школи. *Школа першого ступеня: теорія і практика*. Переяслав-Хмельницький, 2002. 200 с.
39. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наук. думка, 1973. Т. 4. 840 с.
62. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ: монографія / Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін.; за заг. ред. О. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 280 с.
63. Сучасне заняття в дошкільному закладі: навч.-метод. посіб. / за ред. Н. В. Гавриш; авт. кол.: Н. В. Гавриш, О. О. Ліннік, Н. В. Губанова. Луганськ: Альма-матер, 2007. 496 с.
64. Трембак К. С., Шевцова О. А. Екологічне виховання у ДНЗ. Харків: Вид. група «Основа», 2016. 223 с.
65. Філософія інтеграції: монографія / за ред. В. Д. Бондаренка, Ф. Г. Ващука. Ужгород: ЗакДУ, 2011. 273 с.
66. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
67. Формування життєвої компетентності дітей дошкільного віку: інтегрований

підхід: навч.-метод. посіб. Сквиря, 2010. 94 с.

68. Харченко А. А. Інтеграція як освітня стратегія модернізації дошкільної освіти. *Інтеграція як освітня стратегія модернізації дошкільної освіти*: зб. наук. пр. / ред. кол.: В. І. Очеретянко (гол.) та ін. Хмельницький: ХОППО, 2019. С. 18–24.
69. Хохліна О. П. Психолого-педагогічне забезпечення соціалізації дитини в освітньому закладі: теоретичний аспект проблеми. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. Т. XI: Соціальна психологія. Вип. 6. Кн. II. С. 416–424.
70. Шишова О. М. Психолого-педагогічні засоби розвитку соціальної компетентності дошкільників. URL:
https://www.soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob15_168.pdf
71. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна». 2019. 488 с.